

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.21>

MECHANIZMY MIĘDZYNARODOWEJ REGULACJI PRAWNEJ GLOBALNYCH ZMIAN KLIMATU W POROZUMIENIU PARYSKIM

Olga Nanarova

aspirantka Katedry Prawa Międzynarodowego

Narodowego Uniwersytetu Prawniczego imienia Jarosława Mądrego (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-3675-7385

e-mail: o.o.nanarova@nlu.edu.ua

Adnotacja: Porozumienie paryskie to nowe globalne porozumienie klimatyczne, którego przyjęcie pokazuje pilną potrzebę poszukiwania nowych form współpracy państw opartych na normach prawa międzynarodowego w celu przetrwania ludzkości i zapewnienia jej zrównoważonego rozwoju. W artykule dokonano przeglądu kluczowych aspektów porozumienia paryskiego, określenia jego formy prawnej, mechanizmów regulujących przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz opcji interakcji międzynarodowej między krajami uczestniczącymi w aspekcie przestrzegania tego porozumienia. Prawnie wiążący charakter umowy stanowi podstawę do stworzenia ramy instytucjonalnej, zapewniając funkcjonowanie jasnych procedur przejrzystości i sprawozdawczości krajów uczestniczących w umowie; osiąga się wysoki poziom zaangażowania rządów, sektora prywatnego i mediów w przestrzeganiu postanowień porozumienia paryskiego.

Słowa kluczowe: porozumienie paryskie, przeciwdziałanie globalnym zmianom klimatu, emisje gazów cieplarnianych, składki krajowe, finanse klimatyczne, międzynarodowa dyplomacja klimatyczna, międzynarodowe prawo ochrony środowiska, ramowa konwencja ONZ w sprawie zmian klimatu.

MECHANISMS OF INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF GLOBAL CLIMATE CHANGE UNDER THE PARIS AGREEMENT

Olga Nanarova

Postgraduate Student at the Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-3675-7385

e-mail: o.o.nanarova@nlu.edu.ua

Abstract: The Paris Agreement is a new global climate agreement that demonstrates the urgent need to find new forms of cooperation based on international employment law and sustainable development. The article reviews the key aspects of the Paris Agreement, defines its legal form, mechanisms for regulating climate change and options for international cooperation between member states in terms of compliance with this agreement. The legally binding nature of the agreement provides the basis for the establishment of an institutional framework, ensuring the functioning of clear procedures for transparency and accountability of the parties to the agreement; a high level of participation of governments, the private sector, the media in compliance with the provisions of Paris agreement is ensured.

Key words: Paris Agreement, Combating Global Climate Change, nationally determined contributions, greenhouse gas emissions, climate finance, international climate diplomacy, international environmental law, United Nations Framework Convention on Climate Change.

МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ ЗА ПАРИЗЬКОЮ УГОДОЮ

Ольга Нанарова

аспірантка кафедри міжнародного права

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-3675-7385

e-mail: o.o.nanarova@nlu.edu.ua

Анотація: Паризька угода – нова глобальна кліматична угода, прийняття якої демонструє нагальну потребу пошуку нових форм співпраці держав на основі норм міжнародного права заради виживання людства та забезпечення його сталого розвитку. У статті здійснено огляд ключових аспектів Паризької угоди, визначення її правової форми, механізмів регулювання протидії зміні клімату та варіантів міжнародної взаємодії між країнами-учасниками в аспекті дотримання цієї угоди. Юридично обов'язковий характер угоди забезпечує основу для створення інституційного каркасу, забезпечуючи функціонування чітких процедур прозорості та звітності країн-учасниць

угоди; досягається високий рівень участі урядів, приватного сектору, засобів масової комунікації у дотриманні положень Паризької угоди.

Ключові слова: Паризька угода, протидія глобальній зміні клімату, викиди парникових газів, національно визначені внески, кліматичні фінанси, міжнародна кліматична дипломатія, міжнародне екологічне право, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату.

Постановка проблеми. Питання глобальної протидії зміні клімату має міждисциплінарний характер, оскільки знаходиться на перетині міжнародного екологічного права, міжнародного права прав людини, міжнародного морського права та міжнародного торговельного права (Ruppel, 2013: 10), що дає обґрунтовані підстави стверджувати, що лише розширене співробітництво між різноманітними міжнародними акторами спроможне призвести до вирішення нагальних проблем зміни клімату. Особливої актуальності набуває аналіз основних положень Паризької угоди 2015 року як сучасного міжнародно-правового інструменту вирішення глобальної зміни клімату після Кіотського протоколу 1997 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з предметом нашої статті, досліджували такі закордонні і вітчизняні вчені: Ж.-К. Абанадес (J.-C. Abanades), С. Адельман (S. Adelman), Д. Боданські (D. Bodansky), Е. Бойд (E. Boyd), Т. Бернтсен (T. Berntsen), А.-М. Слоттер (Anne-Marie Slaughter), Р. Ставінс (R. Stavins), Р. Фальк (R. Falk), К. Філд (K. Field), Я. Фуглестведт (J. Fuglesvedt), Г. Бердишев, С. Білоцький, І. Братко, Р. Вереша, А. Гетьман, С. Кузнєцова, В. Лозо, О. Шевченко, Ю. Шемшученко та ін. Однак проблеми імплементації Паризької угоди нині ще недостатньо досліджені, а тому потребують ретельного і комплексного аналізу.

Вступ. Зміна клімату є однією з найбільших загроз для людства. Поступове підвищення температури викликає численні небезпечні явища, такі як: зміна погоди та клімату, повінь, посуха, ураган, підвищення рівня моря, поява зсувів тощо. Це, безперечно, справляє негативний вплив на здоров'я людей та економіку в глобальному масштабі у вигляді втрати сільськогосподарського виробництва, голоду, поширення різноманітних хвороб, екологічної міграції, спричинення матеріальної шкоди (Grigoudis et al., 2017: 7). За таких умов має місце порушення базових прав людини: права на життя, здоров'я, права власності, права на достатній життєвий рівень тощо.

У доповіді Міжурядової комісії з вивчення зміни клімату (IPCC) за 2014 рік визначено головну причину глобального потепління – парникові гази антропогенного походження (Climate Change 2014. Synthesis Report: 5). Із урахуванням того, що наслідки зміни клімату не залежать від місця викиду парникових газів, країни почали терміново розробляти заходи, спрямовані на вирішення проблеми загального потепління.

Основна частина: вважається, що початок глобального регулювання клімату поклала саме Віденська конвенція про охорону озонного шару від 22 березня 1985 року і додатковий до неї Монреальський протокол від 1987 року (Getman et al., 2019: 6). Віденська конвенція про охорону озонного шару від 22 березня 1985 року заклала подальшу модель Кіотського протоколу 1997 року. Однак *датою появи міжнародної кліматичної дипломатії* можна вважати 1992 рік, коли сторони Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату почали досягати конкретних домовленостей про стабілізацію концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускатиме небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему (11).

На Копенгагенській конференції 2009 року мала місце спроба налагодити міждержавне співробітництво в напрямі поступового обмеження викидів парникових газів, що завершилася лише виголошенням політичної заяви держав-учасниць конференції, а не юридично обов'язкового договору, як очікувала світова спільнота. Розроблений за результатами Копенгагенської конференції проєкт договору являв собою близько двохсот сторінок несистематизованих позицій кожної окремої держави-учасниці. Німецький філософ П. Слотердейк (P. Sloterdijk) назвав цю зустріч у Копенгагені (COP 15) «консиліумом невірнучих» (Savaresi, 2016: 16).

Варто наголосити, що саме у Копенгагені відбулася *своєрідна зміна парадигми* кліматичного режиму – світові держави відмовилися від моделі Кіотського протоколу, що передбачав встановлення індивідуальних кількісних показників скорочення викидів виключно для розвинених країн, таким чином залишаючи осторонь країни, що визнаються найбільшими світовими емітентами викидів парникових газів (Індія та Китай), і перейшли до запровадження більш гнучкого підходу спільної, але диференційованої відповідальності.

У 2010 році у мексиканському місті Канкун пройшла 16-а Конференція Сторін, за результатами проведення якої була прийнята *всесвітня домовленість* про недопущення перевищення межі нагрівання атмосфери Землі більш як на 2 °С. Політичним лідерам стало зрозуміло, що без нових, більш радикальних кроків у сфері технологічної модернізації, пошуку екологічних інновацій, нових міжнародних домовленостей не буде досягнуто компромісу у напрямі стабілізації клімату (Savaresi, 2016: 16).

З метою підготовки тексту нової кліматичної угоди було створено спеціальну робочу групу на Дурбанській платформі з посилення дій (ADP). У рамках робочої платформи було проведено 15 засідань, а результатом спільних зусиль став перший варіант тексту угоди на дев'яносто сторінок. Останнє засідання робочої групи було завершено представленням фінального проєкту договору (31 сторінка), що включав і проєкт рішення Конференції Сторін Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату без досягнення домовленостей із ключових питань зміни клімату. Незважаючи на це, домовленості у Дурбані є точкою відліку у питанні розроблення міжнародного юридично обов'язкового договору, що зобов'язуватиме до скорочення викидів не лише індустриально розвинені країни, а й держави з перехідними економіками та ті, що розвиваються.

Копенгагенський досвід засвідчив, що ключові протиріччя полягають у конкретизації поняття «диференційована відповідальність сторін», а саме яким чином виявляється можливим розподілити відповідальність держав у рамках заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату. Серед іншого дискусійними видаються моменти фінансування, розвитку потенціалу і надання технологій країнам, що розвиваються.

У межах проведення початкових технічних переговорів сторонам не вдалося дійти згоди щодо юридичної форми нової кліматичної угоди – протокол (*protocol*), окрема угода (*agreement*) або імплементаційна угода (*implementing agreement*) (Wewerinke-Singh et al., 2016: 21) до Рамкової Конвенції про зміну клімату. Власне текст Паризької угоди є додатком до рішення Конференції Сторін, що висвітлює певні технічні та процедурні моменти реалізації нової кліматичної угоди.

По суті, наукові дискусії породжені тим, що не кожне положення нової кліматичної Угоди містить юридично визначене зобов'язання, а отже, відсутня єдність у питанні «обов'язковості» або ж «необов'язковості» цієї Угоди. Однак, відповідно до визначення поняття «міжнародний договір», що надане у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року (20), Паризька угода безперечно є міжнародно-правовим договором.

Це свідчить про повну відсутність заздалегідь оформленого політичного консенсусу сторін по ключових питаннях змістовного наповнення кліматичної угоди. Лише наприкінці другого тижня роботи Конференція Сторін Рамкової конвенції про зміну клімату офіційно затвердила текст Паризької угоди (COP21) (13).

Набрання чинності Паризькою угодою залежало від ратифікації її не менш як 55 сторонами Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату, на частку яких припадає не менше 55 відсотків від сумарних викидів парникових газів. З 22 квітня 2016 року Паризька угода відкрита для підписання, із нагоди чого за ініціативою ООН 22 квітня кожного року відзначається святкування Дня Землі. Кліматичний економіст Ніколас Стерн (Nicholas Stern) у день прийняття Паризької угоди зазначив: «Я відчуваю, що Паризька угода стала моментом, коли світ вирішив, що він дійсно повинен серйозно керувати зміною клімату». Разом із тим тодішній Генеральний Секретар ООН Пан Гі Мун зазначив: «Ми втратили багато часу. Через 5 років після того, як угода в Парижі була прийнята з великими очікуваннями та обов'язками зі сторони світових лідерів, ми зробили недостатньо» (Wewerinke-Singh et al., 2016: 21).

Паризька угода складається із 29 статей та 16 параграфів преамбули. Одне із найбільш ключових положень Угоди, що стосується стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2 °C понад доіндустріальні рівні, сформульовано як «ціль», що має довгостроковий характер.

Саму модель механізму, що покладено у зміст Паризької угоди, деякі автори (Allan, 2019:2; Pahle et al., 2017: 12) характеризують як «*a ratcheting up mechanism*», що можна визначити як «збільшення чогось на контрольованих стадіях протягом певного періоду часу» (Cambridge Dictionary: 3). По суті, механізм покликаний заохочувати більш амбітні дії держав – учасниць Паризької угоди щодо скорочення розриву між національно-визначеними внесками (далі – НВВ) та амбітною ціллю (вперше визначена в статті 2 Паризької угоди) – стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2 °C понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5 °C понад доіндустріальні рівні, визнаючи, що це суттєво знизить ризики зміни клімату. Новий рівень температури було запропоновано малими острівними країнами і найменш розвиненими країнами, що найбільш уразливі до зміни клімату.

Незважаючи на те, що ціль має бути досягнута до 2030 року, вважається, що цільовий показник у 2 °C вимагає кардинальних заходів із скорочення викидів та реалізації ефективної політики низьковуглецевої енергетики протягом тривалого проміжку часу. Так, Сем Адельман (Sam Adelman) (професор права в Університеті Уорвіка, Велика Британія) впевнений, що Паризька угода є кроком у вірному напрямі, однак із запізненням на десятиліття (Adelman, 2018: 1).

Розробляючи міжнародні та національні правила, важливо враховувати досвід, набутий на основі механізмів гнучкості в рамках реалізації Кіотського протоколу 1997 року. Необхідно чітко визначити суть міжнародно-правового механізму регулювання за Паризькою угодою та його відмінності від механізмів Кіотського протоколу: механізму чистого розвитку, проєктів спільного впровадження та системи торгівлі квотами на викиди.

Так, найбільшою новелою Паризької угоди став своєрідний відхід від існуючої моделі позитивних зобов'язань держав-учасниць за Кіотським протоколом, іменованої «зверху-вниз», на більш гнучку модель «знизу-вверх», відповідно до якої держави самостійно вносять національно визначені внески, тобто на державу покладається диференційована відповідальність за самостійне визначення амбітних планів щодо скорочення викидів парникових газів. Саме диференціація залишається відкритим питанням у рамках ООН зі зміни клімату із часу його глобального обговорення державами світу.

Принцип диференційованої відповідальності вперше було сформульовано в Рамковій Конвенції ООН про зміну клімату, в основу якого покладено два інші принципи: 1) відмінна історична відповідальність держав за виникнення проблеми зміни клімату; 2) відмінність у можливості вирішення такої проблеми.

У Рамковій конвенції ООН про зміну клімату визнано, що розподіл держав по категоріях може еволюціонувати із часом, оскільки їх обов'язки змінюються відповідно до зміни їхніх потенційних можливостей. Новий концепт отримав поширену назву «зобов'язання та перегляд» (*pledge and review*). Відповідно до нового режиму усі держави – учасниці Паризької угоди за принципом рівності, а не лише розвинені країни, мають підготувати свої національно визначені внески, які завчасно не були розподілені, а визначаються в односторонньому порядку у відповідності із можливостями кожної окремої держави-учасниці.

Варто відзначити, що вперше термін «національно визначені внески» («nationally determined contributions») було запроваджено у 2013 році на 19-й Конференції ООН зі зміни клімату у Варшаві (COP 19). Перша глобальна інвентаризація (відповідно до статті 14 Паризької угоди) має бути проведена у 2023 році. Ця концепція по суті дублює положення Копенгагенської угоди, підтвердженої Канкунськими домовленостями.

Україна ратифікувала (14) Паризьку угоду і станом на 2021 рік оновила свій національно визначений внесок, що був затверджений Кабінетом Міністрів України, відповідно до якого викиди парникових газів не перевищуватимуть у 2030 році 65% від рівня викидів парникових газів у 1990 році (15).

Однак сама модель НВВ не передбачає запровадження універсальної форми регулювання, оскільки деякі країни-учасниці вносять свої внески в чітких числових показниках, натомість інші – використовують відносні цифрові показники, що базуються на можливих викидах парникових газів на душу населення (Grigoroudis, 2017: 7). Однак механізм національно визначених внесків покликаний поєднати добровільний характер самостійних зобов'язань кожної окремої держави та комплекс юридично обов'язкових заходів щодо їх визначення та періодичного перегляду.

Варто відзначити, що авторитетне міжнародне видання Climate Action Tracker (CAT) вже розробило методику рейтингової оцінки країн за певним рівнем відповідності заявлених намірів зі скорочення викидів парникових газів глобальним кліматичним цілям. Так, *критично недостатній рівень* (critically insufficient) – цілі зі скорочення викидів не забезпечують збереження температури на рівні 2 °C, натомість можуть призвести до підвищення рівня температури до більш ніж 4 °C; *дуже недостатній рівень* (highly insufficient) – скоріше за все, призведуть до підвищення рівня температури не більше 4 °C; *достатній рівень* (sufficient) – цілі з великою вірогідністю забезпечать стримання на рівні 3 °C; *відповідність 2 °C* (2 °C compatible) – зниження температури до 2 °C; *відповідність 1.5 °C відповідно до Паризької угоди* (1.5 °C Paris Agreement compatible) – дотримання цілей угоди зі зниження рівня температури до 1.5 °C; *високий рівень* (rolemodel) – цілі забезпечать зниження температури на рівні 1.5 °C і нижче (Climate Action Tracker: 4).

За результатами оцінки, що була проведена на основі зазначеної методики, не всі національно визначені внески забезпечують стримання температури на рівні 2 °C. Критично недостатніми визнано цілі Аргентини, Російської Федерації, Саудівської Аравії, Туреччини, України, В'єтнаму. Достатніми визнано цілі Австралії, Бразилії, Канади, Чилі, ЄС, Казахстану, Мексики, Нової Зеландії, Норвегії, Перу, Швейцарії, Великої Британії (Climate Action Tracker: 4).

Незважаючи на це, нині науковці, аналізуючи НВВ Китаю в аспектах дотримання Паризької угоди, дійшли висновку, що 18–62% від потенційних витрат на реалізацію Паризької угоди на національному рівні будуть компенсовані безперечними перевагами для національного здоров'я до 2030 року. Так, загальні переваги для здоров'я до 2050 року можуть суттєво збільшитися до 3–9 разів. Така співмірність витрат і збитків, особливо на прикладі Китаю, може спонукати інші країни примножити свої заходи з боротьби із зміною клімату (The Lancet Planetary Health, 2018: 18).

Пом'якшення зміни клімату (стаття 4) – країни – учасниці Паризької угоди направляють кожні 5 років свої національно-визначені внески, що по суті закладає фундамент для поступового підвищення рівня амбітності, оскільки оновлені національно-визначені внески мають бути кроком вперед, порівняно із попередніми зобов'язаннями, що дає підстави сподіватися на реалізацію цілі стримання глобального потепління на рівні 2 °C. Припускається, що розвинені країни все ж продовжать відігравати провідну роль шляхом абсолютного скорочення викидів у масштабах економіки, що пояснюється історичною відповідальністю за стрімке забруднення, тоді як країни, що розвиваються, мають меншу фінансову опірність до зміни клімату, однак мають нарощувати свої зусилля з пом'якшення зміни клімату.

Ринкові та неринкові механізми зміни клімату (стаття 6) – Паризька угода запроваджує правовий механізм, що дозволяє вносити індивідуальний вклад у пом'якшення наслідків зміни клімату, створює неринковий підходи до сталого розвитку. Ця стаття передбачає виключно добровільний характер співпраці світових лідерів у рамках Паризької угоди, що відкриває перспективні можливості щодо укладення двосторонніх регіональних договорів у сфері протидії зміни клімату.

Адаптація (стаття 7) – визнається, що адаптація є глобальною проблемою, яка стосується кожної країни – учасниці Паризької угоди. Сторони мають періодично представляти та оновлювати свої дані про їх пріоритети, плани та дії з адаптації (посилення адаптаційної спроможності, зміцнення опірності до зміни клімату та зниження вразливості до зміни клімату).

Втрати і збитки (стаття 8) – механізм надання допомоги країнам, що розвиваються, у боротьбі із непередбаченими наслідками зміни клімату (наприклад, екстремальні погодні явища). Угода створює фундамент для поглиблення, активізації діяльності та надання певної підтримки щодо втрат і збитків.

Підтримка (статті 9, 10 та 11) – Угода передбачає обов'язок розвинених країн щодо країн, що розвиваються, підтримувати заходи із адаптації та пом'якшення клімату, поширення і використання технологій та доступу до кліматичного фінансування. Окрім цього, розвинені країни мають надавати інформацію про заплановані заходи кожні 2 роки, включаючи заплановані рівні державного фінансування. Країнам, що розвиваються, рекомендовано здійснювати такі ж заходи на добровільній основі.

Прозорість (стаття 13) – Паризька угода передбачає сприяння реалізації головної цілі, визначеної в Угоді, завдяки безкарному, стимулюючому підходу, що базується на звіті перед Конференцією сторін кожною країною-учасницею (міжнародна оцінка та розгляд).

Глобальна інвентаризація (стаття 14) – оцінка колективного прогресу в реалізації цілі Паризької угоди через систему звітності кожні 5 років, починаючи із 2023 року.

Тому можемо стверджувати, що головною ціллю Паризької угоди можна вважати посилення глобальних заходів реагування на світову загрозу зміни клімату через активізацію спроможності країн співпрацювати у цій сфері, ствердження принципів гібридного управління кліматом.

Паризька угода є *першим* міжнародно-правовим документом у сфері протидії глобальній зміні клімату, що встановлює універсальне зобов'язання щодо визначення своїх національно визначених внесків країнами-учасницями та створення збалансованої системи нагляду, що включає систему прозорості, періодичність підведення підсумків і механізм сприяння реалізації та заохочення дотримання, що розглядається як модель прийняття багатосторонніх рішень на основі консенсусу.

Більше того, Паризька угода є першим міжнародно-правовим документом у кліматичній сфері, в преамбулі якого зроблено посилання на права людини, права корінних народів, гендерну рівність, розширення можливостей для жінок і справедливості між поколіннями. Управління Верховного Комісара ООН з прав людини свого часу відзначило подальшу необхідність інтеграції прав людини до процедурних аспектів реалізації Паризької угоди, закликавши держави «поважати, просувати та враховувати свої відповідні обов'язки у сфері прав людини» (ОНЧНР: 8). Наступні декілька років стануть періодом аналізу ефективності нового підходу Угоди в рамках колективних екологічних заходів та її впливу на навколишнє середовище.

За даними Індексу Глобального кліматичного ризику (станом на 2019 рік), Україна перебуває на 85-й місці серед країн, що страждають від екстремальних погодних явищ. Експерти некомпетентної міжнародної неурядової організації Germanwatch (укладачі рейтингу), визначальною діяльністю яких є нагляд, аналіз та діяльність задля глобальної рівності та збереження засобів для існування, у своїх критичних висновках наголошують, що ескалація зміни клімату не повинна ігноруватися, оскільки наслідки екстремальних погодних умов сильніше позначаються на бідних країнах, тому що вони особливо уразливі до кліматичної небезпеки, мають нижчі умови протидії труднощам, потребують більше часу на реконструкцію та відновлення (Germanwatch: 9). Це логічно призводить до проблеми низької ефективності сучасного кліматичного законодавства, що укорінене в значній нерівності держав та їх потенційній спроможності для участі у превентивних заходах попередження глобальної зміни клімату.

Більше того, відповідно до поняття «трилема ефективності», Паризька угода повинна характеризуватися *єдністю трьох елементів*: широкою участю, глибокими амбіціями та достатнім дотриманням (Tørstad, 2020: 19). Проблема ускладнюється тим, що широка участь держав вступає у змістовне протиріччя з амбітністю, оскільки Паризька угода буде періодично страждати від неефективності дотримання, якщо не передбачено чіткого механізму примусового виконання.

На нашу думку, Паризька угода не вирішує глобально наявну кліматичну кризу, однак є суттєвим історичним досягненням, оскільки за влучним висловом Роберта Ставінса (R. Stavins) (Гарвардський проект по клімату) Паризька угода є широкою основою для істотного прогресу з наступним питанням зміни клімату (Stavins et al., 2017: 17).

Беззаперечним є те, що Паризька угода ознаменувала собою *зміну загального вектору* розвитку міжнародної нормативної системи у сфері запобігання зміни клімату в напрямі всеохоплюючого міждержавного співробітництва на противагу політиці «non-cooperation», яка з'явилася у науковій літературі в період між виходом США з Паризької угоди 4 листопада 2020 року та їх офіційним поверненням до числа країн – учасниць цієї Угоди 19 лютого 2021 року.

Висновки:

1. Із урахуванням нормативної та інституційної фрагментарності міжнародного екологічного права прийняття Паризької угоди – юридично обов'язкового міжнародно-правового договору – стало важливим орієнтиром для подальшого спільного здійснення заходів із протидії глобальній зміні клімату на міжнародному і регіональному рівнях та поступового розширення існуючої нормативної бази сучасного міжнародного кліматичного права.

2. Паризька угода суттєво розширює зміст Рамкової конвенції ООН про зміну клімату як універсального міжнародно-правового договору у сфері протидії зміні клімату, встановлюючи єдину нормативно визначену довгострокову амбітну ціль, реалізація якої призведе до пом'якшення зміни клімату – стримання зростання глобальної середньої температури на рівні 2 °C понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль із метою обмеження зростання температури до 1,5 °C понад доіндустріальні рівні, базуючись на принципі спільної, диференційованої відповідальності, кожна окрема держава-учасниця має право самостійно визначити конкретні правові механізми реалізації Паризької угоди на національному рівні.

3. Деякі правові конструкції Паризької угоди потребують детального уточнення їх змісту та розширеного тлумачення в рамках майбутніх Конференцій Сторін, оскільки відсутність чіткої регулятивності у питаннях фінансування, рівномірності внесення національно визначених внесків країнами-учасницями, як передбачено власне Угодою на добровільній основі, залишає зайвий діл для правозастосування простір для інтерпретації.

4. Враховуючи більш ніж 23-й річний період доволі дискусійного обговорення світовими лідерами проекту нової кліматичної угоди, закріплення на нормативному рівні чітких кількісних цільових показників скорочення викидів парникових газів, так само як і положень, за невиконання яких передбачено застосування міжнародних санкцій, логічно призвело б до низької коаліційної єдності міжнародної спільноти у подальшій реалізації Паризької угоди.

Список використаних джерел:

1. Adelman S. Editorial: Beyond the Paris Agreement – ambitions, hopes, fears and flaws. URL: file:///F:/Download/Torrent-files/[17597196%20-%20Journal%20of%20Human%20Rights%20and%20the%20Environment]%20Editorial_%20Beyond%20the%20Paris%20Agreement%20%E2%80%93%20ambitions,%20hopes,%20fears%20and%20flaws.pdf
2. Allan J. Dangerous Incrementalism of the Paris Agreement. URL: http://orca.cf.ac.uk/119254/1/Forum_Final.pdf
3. A ratcheting up mechanism. URL: https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/ratchet-sth-up?q=ratcheting+up
4. Climate Action Tracker. URL: https://climateactiontracker.org/countries/
5. Climate Change 2014. Synthesis Report. URL: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/SYR_AR5_FINAL_full_wcoer.pdf
6. Getman A., Getman Y., Lozo V. Climate Protection Laws: European Reality and Ukrainian Prospects. *Environmental Policy and Law*. 2019, 49 (Is. 2/3), 190–195.
7. Grigoroudis E., Kanellos F., Kouikoglou V. and Phillis Y. The Challenge of the Paris Agreement to Contain Climate Change. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10798587.2017.1292716
8. Integrating human rights at the UNFCCC. URL: https://www.ohchr.org/EN/Issues/HRAndClimateChange/Pages/UNFCCC.aspx
9. Офіційний інтернет-ресурс Глобального кліматичного ризику. URL: https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/Global%20Climate%20Risk%20Index%202021_1.pdf
10. Ruppel O. Intersections of Law and Cooperative Global Climate Governance – Challenges in the Anthropocene. URL: https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctv941vsk.8.pdf?refreqid=excelsior%3A74b90140f39a8afb98ed3c589693335
11. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
12. Pahle M., Burtraw D., Flachslan C., Kelsey N., Biber E., Meckling J., Edenhofer O., and Zysman J. What Stands in the Way Becomes the Way: Sequencing in Climate Policy to Ratchet Up Stringency Over Time. URL: https://media.rff.org/documents/RFF-Rpt-Pahle20et20al_SequencingPolicy.pdf
13. Паризька угода від 22.04.2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
14. Про ратифікацію Паризької угоди: Закон України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text
15. Про схвалення Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 р. № 868-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-onovlenogo-nacionalno-viznachenogo-vnesku-ukrayini-do-parizkoyi-t300721
16. Savaresi A. The Paris Agreement: A New Beginning? URL: https://core.ac.uk/download/pdf/77611445.pdf
17. Stavins R., Stowe R. Market Mechanisms and the Paris Agreement. URL: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/2017-10_market-mechanisms-paris_v4-1.pdf
18. The Lancet Planetary Health. Can the Paris Agreement save us from a climate catastrophe? URL: https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(18)300561/fulltext#%20
19. Tørstad V. Participation, Ambition and Compliance: can the Paris Agreement solve the Effectiveness Trilemma? URL: https://www.researchgate.net/publication/326709177_Participation_Ambition_and_Compliance_can_the_Paris_Agreement_solve_the_Effectiveness_Trilemma
20. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
21. Wewerinke-Singh M. and Doebbler C. The Paris Agreement: some critical reflections on process and substance. URL: https://cuncr.org/wp-content/uploads/2019/06/Wewerinke_Doebbler_Paris_Agreement.pdf

References:

1. Adelman S. Editorial: Beyond the Paris Agreement – ambitions, hopes, fears and flaws. URL: file:///F:/Download/Torrent-files/[17597196%20-%20Journal%20of%20Human%20Rights%20and%20the%20Environment]%20Editorial_%20Beyond%20the%20Paris%20Agreement%20%E2%80%93%20ambitions,%20hopes,%20fears%20and%20flaws.pdf
2. Allan J. Dangerous Incrementalism of the Paris Agreement. URL: http://orca.cf.ac.uk/119254/1/Forum_Final.pdf
3. A ratcheting up mechanism. URL: https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/ratchet-sth-up?q=ratcheting+up
4. Climate Action Tracker. URL: https://climateactiontracker.org/countries/
5. Climate Change 2014. Synthesis Report. URL: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/SYR_AR5_FINAL_full_wcoer.pdf
6. Getman A., Getman Y., Lozo V. Climate Protection Laws: European Reality and Ukrainian Prospects. *Environmental Policy and Law*. 2019, 49 (Is. 2/3), 190–195.
7. Grigoroudis E., Kanellos F., Kouikoglou V. and Phillis Y. The Challenge of the Paris Agreement to Contain Climate Change. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10798587.2017.1292716
8. Integrating human rights at the UNFCCC. URL: https://www.ohchr.org/EN/Issues/HRAndClimateChange/Pages/UNFCCC.aspx
9. Ofitsiyni internet-resurs Hlobalnoho klimatichnoho ryzyku. URL: https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/Global%20Climate%20Risk%20Index%202021_1.pdf

10. Ruppel O. Intersections of Law and Cooperative Global Climate Governance – Challenges in the Anthropocene. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctv941vsk.8.pdf?refreqid=excelsior%3A74b90140ff39a8afb98ed3c589693335>
11. Ramkova konvetsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro zminu klimatu vid 09.05.1992 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
12. Pahle M., Burtraw D., Flachslan C., Kelsey N., Biber E., Meckling J., Edenhofer O., and Zysman J. What Stands in the Way Becomes the Way: Sequencing in Climate Policy to Ratchet Up Stringency Over Time. URL: https://media.rff.org/documents/RFF-Rpt-Pahle20et20al_SequencingPolicy.pdf
13. Paryzka uhoda vid 22.04.2015 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
14. Pro ratyfikatsiiu Paryzkoi uhody: Zakon Ukrainy vid 14.07.2016 r. № 1469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text>
15. Pro skhvalennia Onovlenoho natsionalno vyznachenoho vnesku Ukrainy do Paryzkoi uhody: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.06.2021 r. № 868-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-onovlenogo-nacionalno-vyznachenogo-vnesku-ukrayini-do-parizkoyi-t300721>
16. Savaresi A. The Paris Agreement: A New Beginning? URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77611445.pdf>
17. Stavins R., Stowe R. Market Mechanisms and the Paris Agreement. URL: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/2017-10_market-mechanisms-paris_v4-1.pdf
18. The Lancet Planetary Health. Can the Paris Agreement save us from a climate catastrophe? URL: [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(18\)300561/fulltext#%20](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(18)300561/fulltext#%20)
19. Tørstad V. Participation, Ambition and Compliance: can the Paris Agreement solve the Effectiveness Trilemma? URL: https://www.researchgate.net/publication/326709177_Participation_Ambition_and_Compliance_can_the_Paris_Agreement_solve_the_Effectiveness_Trilemma
20. Videnska konvetsiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv vid 23.05.1969 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
21. Wewerinke-Singh M. and Doebbler C. The Paris Agreement: some critical reflections on process and substance. URL: https://cuncr.org/wp-content/uploads/2019/06/Wewerinke_Doebbler_Paris_Agreement.pdf